

De toevallige
ontdekking
van Paaseiland

De toevallige
ontdekking
van Paaseiland

Cees de Reus

Lees ook van Cees de Reus:

Rond de wereld met een glimlach,
Derde uitgave, Brave New Books.

Italië met een glimlach,
Tweede uitgave, Brave New Books.

Um die Welt mit einem Lächeln,
Duitse uitgave, Delius Klasing Verlag.

Een dorp van toen,
Eerste uitgave, Brave New Books.

Schrijver: Cees de Reus

Cover: “De Windstoot”, Willem van de Velde II,
Collectie Rijksmuseum

ISBN: 9789402124194

© Cees de Reus

e-mail: borracho2000@hotmail.com

Inhoudsopgave

De Heren Tien.....	7
Op de Rede van Texel.....	18
Het Vertrek.....	26
Tegenwind.....	30
De Brede Scheepsraad	34
Zeerovers.....	45
Kaapverdische Eilanden.....	53
De Oversteek.....	59
De Evenaar.....	68
Scheurbuik	72
Kaap Hoorn.....	90
Stille Zuidzee	118
Paaseiland.....	145
Schipbreuk	164
De Hinderlaag	197
De Beslissing.....	206
Nova Guinea	221
Moa en Arimoa	226
Buru.....	235
Japarra	238
Batavia	247
De Retourvloot.....	254
Epiloog.....	257

Verantwoording

Ik heb geen geschiedenisboek geschreven, maar wel een boek over een waargebeurde geschiedenis. Als eerbetoon aan vele vergeten zeehelden.

Het relaas van de zoektocht naar het mysterieuze continent Zuidland door Jacob Roggeveen is gebaseerd op zijn originele dagboek, een deel van het logboek van één van de kapiteins en een verslag van de reis door een Duitse soldaat aan boord, Carl Friedrich Behrens. Bovendien heb ik vele scripties kunnen vinden over het VOC tijdperk en met name over het leven aan boord van Oostindië-vaarders. Ik heb ook geschiedenisboeken en handboeken voor chirurgijns geraadpleegd. De medewerkers van de bibliotheek van het Scheepvaartmuseum in Amsterdam hebben mij op het spoor gezet van ‘seinboeken’. In die tijd het meest moderne communicatiemiddel tussen schepen op zee, vergelijkbaar met de I-Phone van nu. In het Rijksmuseum vond ik een prachtig schilderij voor de omslag.

Maar ook de gids op de replica van de “Batavia” wil ik noemen, die mij veel details op het schip heeft laten zien en mijn vriend Jan Jonker, die de allereerste versie van het manuscript heeft gelezen en daarop commentaar heeft geleverd.

Ik heb getracht het verhaal van deze expeditie te schrijven vanuit de kennis en de geest van die tijd en niet door terug te kijken vanuit het heden. De mensen en hun daden kunnen alleen in hun eigen tijd beoordeeld of veroordeeld worden en niet door onze ogen van nu. Als lezer kunt U zich dan ook vrijelijk onderdompelen in een tijd, die rond drie honderd jaar terug ligt.

De Heren Tien

Zuidland, het onbekende continent speelde vanaf zijn vroegste jeugd een grote rol in het leven van Jacob Roggeveen. Als jurist en notaris had hij inmiddels een glansrijke loopbaan achter de rug, die hem zelfs naar het verre Batavia had gebracht. Niemand had in deze bleke, ernstig kijkende man ooit een ontdekkingsreiziger gezien. Hijzelf wel, zijn hele leven lang al.

Hij was twintig jaar jong en zijn leven moest nog beginnen, toen hij zijn vader op het sterfbed een heilige belofte deed. Hij herinnerde zich die naargeestige nacht nog goed. De zoute zeewind hilde gierend om het huis. De takken van de hoge lindenboom aan de kade van de haven bogen diep door. Binnen waren de twee kaarsen aan het hoofdeinde van het bed bijna opgebrand. Ze lichtten nog een keer fel op, daarna was het donker, het licht was uit.

Hij was op deze lentedag twee en zestig jaar oud en zijn leven was bijna voorbij. Zou het nu toch gaan lukken, dacht Jacob, de belofte aan zijn vader eindelijk in te lossen? Vandaag was zijn laatste en enige kans. Het moest lukken!

Jacob Roggeveen was ondanks zijn gevorderde leeftijd een man, die een wilskrachtige indruk maakte. Hij was lang en mager met iets gebogen schouders, alsof hij een zware last torste. Het hoge voorhoofd en de nieuwsgierig kijkende ogen wezen op een man, die lichamelijk misschien niet meer de jongste was, maar geestelijk zeker nog niet oud was. In de vroege ochtend had hij zich zorgvuldig gekleed. Hij droeg een lange zwarte mantel, die op de borst was

dichtgeknoopt en vanaf de onderste knoop naar buiten week, zodat zijn zwarte kniebroek en zwarte kousen te zien waren. De eveneens zwarte, driehoekige steek stond iets naar voren maar kon zijn lange, smalle gelaat niet verhullen. Zijn kleding was niet volgens de nieuwste mode, maar paste volkomen bij hem als godvruchtig en ernstig man. Want dat was hij.

Hij streek met zijn linker hand de mantel glad en stelde tevreden vast, dat zijn schoenen met de grote zilveren gespen, ondanks de lange wandeling, glommen alsof ze zo even gepoetst waren. Hij keek omhoog naar de drie hoge glas in lood ramen, waarachter hij de vergaderzaal van de West Indische Compagnie vermoedde. Hij zou de Heren Tien, die daar op hem wachten, moeten overtuigen van de wenselijkheid, ja de noodzaak een expeditie uit te rusten om het nog onbekende continent Zuidland te zoeken. Zijn leven lang speelde het droombeeld van het mysterieuze Zuidland, bewust of onbewust, door zijn hoofd. Met een bijna religieuze overtuiging zag Jacob het aardse paradijs voor zich. Met voedsel in overvloed, heerlijke specerijen en kostbare metalen. Temidden van die rijkdom leefden mensen volgens de Geboden van God en in God's Genade. Zou het vandaag eindelijk gaan lukken als eerste stap het benodigde geld voor een ontdekkingsreis op tafel te krijgen?

Als kind was Jacob vaak bij zijn vader Arent Roggeveen in het atelier in Middelburg te vinden, waar het heerlijk rook naar een mengeling van pijptabak, inkt en perkament. Overal lagen kaarten van verre landen en onbekende zeeën, sommige waren opgerold en andere in lijsten gespannen. Op de lange eikenhouten tafels stonden grote en kleine aardbollen, waarop je de continenten kon zien of de

onmetelijke sterrenhemel. Hij probeerde zich voor te stellen hoe die wereld er daar zo ver weg uit zou zien. Hij zag in gedachten een oneindig blauwe zee en eilanden met witte stranden, waar vreemde volken woonden en exotische dieren rond liepen.

Hij keek graag toe hoe zijn vader met een vergrootglas in het rechter oog geklemd en de tong tussen de tanden dunne lijnen op het perkament tekende. Elke lijn betekende een tot dan onbekende kust. Tussendoor pakte de kaartenmaker een witte aardewerk pijp met een lange steel uit een kast, die achter in het atelier stond. Hij drukte met zijn duim de tabak in de pijpekop vast, stak de tabak aan en blies bedaard grijze rookwolken uit. Daarna verdiepte vader Arent zich in het logboek van de schipper van de Oost-Indië vaarder, die net met de retourvloot terug gekeerd was uit Batavia en op de rede voor anker lag. Als Jacob door de smalle ruitjes naar buiten keek, zag hij de trotse driemaster vredig deinen op de golven, alsof het schip uitrustte van de lange reis. Arent vergeleek de informatie uit het logboek met de gegevens van vroegere kaarten en tekende verder aan de nieuwe kaart.

Jacob zag met verbazing hoe langzaam een zeekaart ontstond. Onderaan de grote kaarten, waarop zijn vader de zuidelijke continenten tekende, bleef altijd een groot gebied wit. Als het daglicht te zwak werd om verder te werken, stak zijn vader de kaarsen aan. Bij het flakkerende licht, dat het lage vertrek met de dikke houten zolderbalken in licht en schaduw hulde, vertelde hij zijn zoon over dat lege gebied, waar nog nooit een mens was geweest. Hij was er vast van overtuigd, dat daar ergens in die witte vlek een vijfde continent moest liggen: het geheimzinnige Zuidland. Hij pakte een van de wereldbollen van tafel en liet Jacob zien, dat het vijfde continent wel degelijk moest bestaan.

“Kijk maar. Als er niet daar in het zuiden op die plek nog een grote landmassa zou zijn,” en hij wees met zijn lange knokige wijsvinger op de onderkant van de aardbol, “zou de aarde nooit in evenwicht kunnen zijn. Bovendien,” voegde hij er als argument aan toe, “waarom zou Onze Lieve Heer daar op die grote lege vlek de zon laten schijnen, als er alleen maar water zou zijn?” Arent, die niet alleen kaartenmaker was, maar ook mathematicus, was als wetenschapper overtuigd van zijn gelijk. Hij had zelfs gedetailleerde plannen voor een expeditie uitgewerkt, maar ondanks al zijn inspanningen had hij nooit de nodige financiers voor een ontdekkingsreis kunnen interesseren.

Nu was het de beurt aan Jacob. Samen met zijn broer Johan, die het atelier van vader had overgenomen, had hij de plannen van vader Arent voor een expeditie naar Zuidland verder uitgewerkt en aangevuld met de nieuwste informatie over het geheimzinnige continent. Vandaag ging hij die plannen aan de Heren Tien van de West Indische Compagnie presenteren. Het was een duur plan, wist Jacob, en het zou zeker niet makkelijk worden om de heren te overtuigen zoveel geld voor een ongewisse expeditie ter beschikking te stellen. Maar als hij er in zou slagen het Zuidland te vinden, zouden de opbrengsten voor de WIC onvoorstelbaar groot kunnen zijn. De ontdekking van een aards paradijs zou zijn persoonlijke beloning zijn. Hij zag de ontdekking van Zuidland als zijn opdracht van God tijdens dit leven. Hij, Jacob Roggeveen uit Middelburg, zou op het onontdekte continent een Christelijke gemeente naar Gods wil stichten. Zijn verdere toekomst plus het nakomen van de belofte op het sterfbed van zijn vader hingen vandaag van zijn overtuigingskracht af.

Kees Pietersz. had zoals zo vaak geen tijd om met zijn vriendjes op de markt te spelen. Hij moest als oudste kind zijn moeder helpen. Vader Pieter was matroos en al een paar jaar van huis. Ze hadden geen idee waar hij was en wisten zelfs niet zeker of hij nog leefde. Moeder Sjaan moest zien, dat ze haar zes kinderen in haar eentje opvoedde. Onregelmatig kreeg ze wel een deel van de gage van haar man uitbetaald, maar dat was lang niet genoeg om de kinderen te voeden, laat staan te kleden. Ze stond voor het huis vlak bij de stinkende afvoer, die aan de rand van de zandweg was gegraven en deed in een houten ton de was voor rijke burgers. Binnen in het scheefstaande huis was geen ruimte om dat werk te doen.

Ze leefden met zijn allen in één kleine kamer, waar ze aten en waar ze sliepen. Direct naast het vuur, waarop gekookt werd, stond de poepdoos. Een houten kist met aan de bovenkant een gat, waar een emmer onder stond. Kees kwam net terug van de gracht, waar hij de emmer in geleege had. Hij schopte een steen voor zich uit. Met zes kinderen en een volwassene moest Kees meerdere malen per dag met de emmer op stap. Hij was al veertien jaar oud, geen kind meer, maar ook niet volwassen. Zijn lichaam was uit z'n krachten gegroeid, slungelachtig met een grote bos strooblond haar op het hoofd. Hij was al behoorlijk sterk, maar het was toch telkens een heel gezeul met die stinkende emmer. Hij liep met de volle emmer altijd heel voorzichtig om niets te morsen over zijn klompen.

Met een vermoeide blik liep zijn moeder achter hem aan naar binnen: “Kees, jongen, ga effe zitten”. Ze ging naast hem op de rand van het kinderbed zitten en veegde haar handen aan het schort af. “Ik moet je iets vertellen. Je bent eigenlijk nu oud genoeg om geld te gaan verdienen. Je kunt

als scheepsjongen aanmonsteren. Dan kan ik je gage gebruiken om je broertjes en zusjes te eten te geven en ik heb een mond minder te voeden, begrijp je.” Ze streek een los hangende haarlok uit haar gezicht, omarmde Kees en verborg zo haar tranen. Kees dacht alleen maar: ‘Nooit geen poepemmers meer sjuwen. Dat kan m’n kleinere broer Pietje best doen dan. Da’s toch zo’n klein schijtertje.’ “Maar Moe, als ik ga varen, wil ik geen matroos worden, zoals vader. Ik wil kapitein worden.”

“Is goed, jongen van me. Ik weet zeker, dat jij dat kunt. Ik dacht het ook van je vader, maar daar zit te weinig fut in.” Ze wachtte even. “Jij hebt mijn karakter.” Kees keek haar van opzij aan en kreeg een hoog rode kleur. Zo had zijn moeder nog nooit met hem gesproken. “Maar hoe vind ik een schip, Moe?” “Daar heb ik al over na gedacht. Ik doe de was voor één van de heren van de West Indische Compagnie. Ik ken de meid daar goed en ga haar vragen of ze niet een goed woordje voor jou kan doen bij haar mijnheer. Ze hebben daar veel schepen.”

Roggeveen aarzelde nog even en keek naar links en naar rechts. Het was de tweede April 1721, de lente hing in de lucht, hij kon het ruiken, die frisse geur van aarde en planten in de vroege morgen. De bomen aan de statige laan hadden al groene knoppen, zag Jacob. Een merel in de top van de lindenboom floot de longen uit zijn kleine zwarte lijf, maar werd ruw in zijn vrolijke gezang gestoord door een rijtuig, dat met vier paarden in galop over de klinkers klepperde. Een kraai vloog naargeestig krijsend vlak over zijn hoofd naar de andere kant van de laan en hupte in het gras. Jacob schrok van de zwarte vogel. Als dat maar geen slecht voorteken was. Hij schudde zijn hoofd. Onzin! Hij was toch niet bijgelovig. Zijn leven was immers in Gods

hand. Hij had het zo vaak van de kansel gehoord. In zijn almacht beschikte God over het leven van mens en dier. Hoewel Jacob het niet altijd met de voorganger op de preekstoel eens was, had hij een rotsvast vertrouwen in God, Zijn Heer. Hij liet zich toch niet door een zwarte kraai in de war brengen. Maar toch? Een zwarte kraai bracht ongeluk!

Even verderop zag hij een meid, die op haar knieën de treden van de marmeren trap boende. Onder de stijve stof van haar rok kon Jacob haar ronde billen vermoeden. Ondanks zijn leeftijd keek hij nog steeds met plezier naar vrouwen, dan voelde hij zich jong. Eigenlijk voelde hij zich veel jonger, dan zijn leeftijd aangaf, maar toch begonnen de jaren te tellen, dat merkte hij aan z'n stijve botten. Gewoonlijk zou hij, wel is waar zonder begeerte, nog wel een tweede blik op dat mooie achterwerk hebben geworpen. Als weduwnaar -hij had zijn jonge vrouw al lang geleden in het verre Batavia begraven- vond Jacob, beging hij per slot van rekening geen zonde tegen God's geboden, ook niet in gedachten. Maar vandaag had hij geen tijd voor een tweede blik. Er speelden belangrijkere zaken. Roggeveen haalde diep adem, rechtte zijn rug en trok zijn buik in. Langzaam liep hij met de ijzeren leuning in de hand de trap van het statige herenhuis op en liet de bronzen klopper op de deur vallen.

Een bediende in een blauwe livrei met gouden tressen op de borst opende de zware eikenhouten deur en nam zijn mantel en steek aan. Een tweede bediende liep plechtig over het dikke tapijt voor Jacob uit naar de vergaderzaal. De Heren Tien zaten achter de lange vergadertafel, die met een groen kleed bedekt was. De zware fluwelen gordijnen en het goudbedrukte behang gaven de ruimte een imponerend en rijk aanzien. De bestuurders waren net als

Roggeveen in stemmig zwart gekleed, waarop de brede witte kragen zich scherp aftekenden. De heren waren zich zichtbaar bewust van hun grote verantwoordelijkheid. Ondanks de ernstige gezichten proefde Jacob een opgeruimde, ja, bijna vrolijke sfeer.

Achter de heren hingen grote zeekaarten in goudkleurige lijsten van de reeds bekende oceanen. De Westkust van Afrika, zag Jacob, en de routes van en naar de Nederlandse koloniën in de West waren op een van de kaarten aangegeven. Hij herkende de kaart aan het handschrift rechtsonder. Zijn vader, Arent Roggeveen, had deze kaart al heel wat jaren geleden getekend.

Hij groette de voorzitter, Michiel Pille, die hij goedkende en knikte met een lichte buiging naar de overige heren. Pille was de stadschirurgijn van Middelburg en diens zoon was getrouwd met de dochter van broer Johan. De broers hadden al vaker informeel met de heer Pille over de plannen van gedachten gewisseld en Jacob wist, dat de voorzitter welwillend tegenover een expeditie stond.

De eerste woorden van de voorzitter verklaarde de opgewekte stemming, die in de zaal hing. “We hebben net bericht ontvangen, dat twee van onze schepen behouden in Texel zijn aangekomen. Ze hebben een zeer voorspoedige vaart gehad. Van Afrika naar West-Indië is slechts één procent van het zwarte goud onderweg verloren gegaan. De lading heeft daardoor aan de andere kant van de oceaan een maximum aan opbrengst opgeleverd. Dat is wel eens anders geweest. De retourlading van zout en suiker is eveneens van hoge kwaliteit.” De WIC, wist Roggeveen, verdiende vooral aan het slaventransport vanuit de Goudkust in Afrika naar de plantages op de eilanden in ‘de West’. Jacob begreep onmiddellijk, dat de kas van de WIC op dit moment goed gevuld moest zijn. “Dat lijkt mij inderdaad

een hele goede tijding voor U,” antwoordde hij en dacht bij zichzelf, dat dit bericht niet op een beter tijdstip had kunnen komen. Vandaag was het goede moment voor zijn plannen. Dit was de hand van God. Het moest lukken!

De Zuidzee was een onbekende oceaan, waar tot nu toe slechts weinig ontdekkingsreizigers waren doorgedrongen. Jacob had samen met zijn broer Johan de logboeken en verslagen van alle tochten in deze verre oceaan grondig bestudeerd. Nu vertelde hij de Heren Tien over de observatie van Schouten en Le Maire, die honderd jaar geleden op hun tocht door de Zuidzee een gebied hadden gezien, waar de golven beduidend lager en korter waren dan de deining elders. Volgens deze ervaren kapiteins kon dat bijzondere verschijnsel alleen maar betekenen, dat er ergens in de buurt een grote landmassa moest zijn: Het onbekende Zuidland! Ook de Engelse kaper kapiteins, Dampier en Davis, verhalen in hun verslagen over een laag zandig eiland en een tot de einder doorlopende kustlijn in de Zuidzee. Op dezelfde breedte, beschreef een chirurgijn aan boord van weer een andere Engels kaperschip, dat zij een zelfde soort eiland hebben gezien. Stuk voor stuk, zo argumenteerde Roggeveen, zijn dit aanwijzingen, dat ergens verweg op de onmetelijke zuidelijke oceaan het nog onontdekte Zuidland moet liggen.

Op een zeekaart had Jacob de waarnemingen van zowel Schouten en Le Maire alsook van de Engelsen kapiteins ingetekend. “Wij gaan volgens het plan via Ilha Grande voor de kust van Brazilië naar het Zuiden, ronden Kaap Hoorn en zeilen langs de kust van Chili naar het eiland Juan Fernandez. Vandaar begint de zoektocht naar Zuidland. “Hier ligt het Davis eiland.” Hij wees de plaats op de kaart aan. “Dat eiland moeten we eerst aanlopen. Van daaruit zoeken we het Honden Eiland en het Eiland zonder Grond,

waar Schouten en Le Maire volgens het journaal van hun reis aanwijzingen voor een grote landmassa hebben gevonden. Van daaruit gaan we op zoek naar het onbekende continent. Alles wijst erop, dat een land op die breedtegraad gezegend moet zijn met vele rijkdommen, zoals specerijen en kostbare edelmetalen,” besloot hij zijn relaas.

De Heren Tien hadden belangstellend toegehoord met het hoofd naar voren gebogen. Sommigen keken elkaar nu veelzeggend aan. Jacob zag één van de Heren instemmend knikken. Er viel een korte stilte. De voorzitter Pille nam het woord. “Een interessant plan, heer Roggeveen. Maar ook een kostbaar plan. Wij zullen vandaag nog met het bestuderen van Uw voorstel beginnen en U zo snel mogelijk ons besluit mededelen.”

Karlheinz stamde uit Mecklenburg. Als jongen was hij al de wijde wereld ingetrokken en had veel landen en steden gezien. Jarenlang had hij in Dantzig gewerkt en daarna als jongmatroos vele reizen door de Oostzee gemaakt. Nu was hij een paar dagen geleden in Amsterdam aangekomen. Hij droomde er van ooit een ontdekkingsreis rond de wereld te maken. Daarvoor, wist hij, moest je in een grote havenstad zoals Amsterdam zijn. Maar eerst wilde hij de stad leren kennen, een echte wereldstad, waar op elke hoek van de straat de geur van verre reizen en vreemde landen hing. Karlheinz dwaalde dagenlang langs de grachten en keek vol ontzag naar de rijke herenhuizen aan het water en de vele pakhuisen, waar het altijd een drukte van belang was. Vaak moest hij opzij springen als een volgeladen paard en wagen langs kwam en de voerman hem de huid volschold. Aan de Brouwersgracht zag hij zelfs een pakhuis met de naam van de stad, waar hij zo lang gewoond had: Dantzig! Aan de kade lagen boten met zakken graan uit de Oostzee. Mannen

liepen met de zware zakken op de rug van het schip over de smalle loopplank naar het pakhuis.

Soms kwam hij op zijn zwerftocht in een van de vele smalle steegjes terecht waar de hoeren stonden, die hem nariepen: "Hé, mooie jongen, hier mot je zijn!" In een kroeg dronk hij 's avonds een bier en luisterde naar zeelui, die vertelden over verre landen en vreemde volken. Soms waren het echt mooie verhalen, dan riep hij de waard van de kroeg: "Geef die man nog een kruik bier van mij!" Hij zoog de kennis in zich op. Het liefst zwierf hij over de Zeedijk en de Warmoesstraat of de Haarlemmerdijk op zoek naar boekwinkeltjes. In de donkere winkelruimte zocht hij naar reisverslagen van ontdekkingsreizigers. In zijn kleine zolderkamer in het armzalige logement las hij tot diep in de nacht bij het licht van een walmende kaars. Bijna elke dag ging hij naar het Oost-Indisch Huis in de Hoogstraat om te kijken of hij kon aanmonsteren op een schip, dat op een ontdekkingsreis ging. Maar bij de Verenigde Oostindische Compagnie zochten ze hoofdzakelijk matrozen voor de tocht naar Batavia en daar had Karlheinz geen zin in. Op een dag ving hij in een obscure kroeg in de Karnemelksteeg een gerucht op. Dat was het wat hij zocht!

Op de Rede van Texel

Sloepen voeren af en aan tussen de wal en de vele voor anker liggende schepen. Aan boord van het fregat *De Arend* was het een chaos. De kersverse bemanning en de aangeworven soldaten klauterden over de touwladders aan boord. De mannen renden om de beste plek onder dek te kunnen veroveren. De potige bootsman probeerde de orde te herstellen en brulde bevelen. Maar de meesten verstonden zijn aanwijzingen niet, omdat ze de Hollandse taal niet machtig waren. Veel matrozen kwamen uit Duitse, Deense, Zweedse en Noorse havensteden, terwijl de soldaten overwegend uit het noorden van Duitsland kwamen.

Kees Pietersz. keek zijn ogen uit. Hij was nog nooit op zo'n groot schip geweest. In een hoek van het ruim, achter een grote balk had hij een rustig plaatsje gevonden. Net toen hij de hangmat uit zijn scheepskist wilde pakken, kwam er een wild uitziende matroos met maar twee bruine tanden en één oog op hem af en maakte een dreigend gebaar. "Weg jij, snotaap, dit wordt mijn plek." Kees dacht: 'Als ik geen snotaap meer ben, heb jij nog steeds één oog en lig je in een hangmat, terwijl ik in een kooi in de kapiteinshut slaap', maar hij hield wijselijk zijn mond. Een andere matroos liep met een ontbloot bovenlijf briesend en zoekend rond en keek hem boos aan. "Wie, potverdomme, heeft de tabak uit mijn scheepskist gejat. Als ik die vent te pakken krijg, sla ik hem verrot. Jij bent toch niet in mijn kist geweest, hè?"

Kees was op zijn scheepskist gaan zitten en voelde zich heel klein en eenzaam zonder zijn moeder en broertjes en zusjes. Met moeite kon hij de tranen inhouden. Hij voelde zich in deze donkere, lage ruimte, ondanks de herrie en drukte om hem heen, door God en iedereen verlaten. Hij zou maar hier blijven zitten, tot iedereen zijn plek gevonden had. Er zou straks best nog wel ergens een plaatsje voor hem overblijven, waar hij zijn hangmat kon ophangen. Zo gauw hij een vaste plek had, dacht Kees, zou hij het schip gaan verkennen. Hij was nieuwsgierig hoe het schip er uit zou zien met die hoge masten en al dat touwwerk. Hoe zou dat allemaal werken?

De chirurgijn, meester Jan Hendrik Straetman, was nog betrekkelijk jong. Hij zag er goed uit en had een intelligent gezicht met een klein parmantig baardje. Zijn opleiding bij het gilde in Amsterdam was achter de rug en hij had met succes zijn examen afgelegd. Hij was net dertig en wilde een beroemd geneesheer worden. Jan Hendrik had naast zijn opleiding nog vele openbare anatomielessen bijgewoond in de Waag op de Nieuwmarkt in Amsterdam. Zijn scheepskist zat vol met boeken over geneeskunst, die hij onderweg wilde bestuderen. Hij had aan zijn mooie vrouw Anna uitgelegd, dat hij aan boord de beste mogelijkheid had om zich met vele ziekten en kwalen in de praktijk bezig te houden. Mogelijkheden, die hij aan land nauwelijks zou krijgen, daar zou hij zijn geld gedeeltelijk zelfs met barbier werkzaamheden moeten verdienen. Misschien kon hij op deze reis, zo vertelde hij zijn vrouw, zelfs nieuwe behandelingsmethoden ontdekken. De reis zou maar twee en een half jaar duren, had hij haar gezegd en bij terugkomst zou hij veel geld en wie weet wat voor andere

rijkdommen meebrengen. In gedachten zag hij de treurige blik van Anna, toen hij haar bij het afscheid omhelsde.

Om zijn zinnen te verzetten opende Straetman de chirurgijnskist en inspecteerde de inhoud. De vele laden waren onderverdeeld in kleinere vakken. In de vakjes zaten kruiden in leren zakjes, zalven in stenen potjes, vloeistoffen in glazen flessen met tinnen doppen en stropen en conserven in aarden kruikjes. In een grotere lade lagen de instrumenten keurig gerangschikt. Liefdevol bekeek meester Straetman de messen en de kogeltangen. Hij zou de kogeltangen misschien wel nodig hebben. Eerst bij Oostende en daarna in de buurt van Madeira tot aan de Kaapverdische Eilanden waren veel zeerovers onder weg, had hij gehoord. Als het tot een gevecht met zo'n piraat kwam, waren er zeker wel slachtoffers, die geholpen moesten worden. Hij voelde aan de tanden van de zaag. Ja, die waren scherp. Het brandijzer lag goed in de hand. Hij borg alles weer netjes op in de kist en ging naar de kooi voor de eerste nacht aan boord. Nu hij hier zo alleen lag, moest hij weer aan zijn vrouw denken.

Je kon zien, ja, zelfs ook ruiken, dat het schip nieuw was, dacht Kees. Hier onder dek rook het heerlijk naar vers gezaagd hout en teer. Hij had inmiddels in de verste hoek van het ruim, vlak bij het galjoen een plekje gevonden voor zijn hangmat en de scheepskist. Veel plaats had hij niet nodig, hij had maar weinig bezittingen bij zich. Alleen het hoog nodige zat in de kleine kist. Voor meer kleding was er geen geld geweest.

Hij ging helemaal voorin het ruim een lage trap op, maakte een deurtje open en stond ineens buiten in het galjoen op een houten rooster. Onder hem zag hij het water tegen de boeg klotsen. Een rauwe stem achter hem vroeg:

“Mot je pisse of kakke?” Geschrokken draaide Kees zich om en zag een matroos met zijn broek op de knieën op een houten, rood geverfde doos zitten. “Wat sta je nou dom te kijke, jochie. Heb je nog nooit iemand zien kakke?” “Nee meneer, ik bedoel, ja meneer.” stotterde Kees. “Niks meneer. Ik ben Janus, de koksmat.” Kees met zijn Amsterdamse bravour was even sprakeloos: “Ja, meneer Janus,” bracht hij er met moeite uit. “Niks, mijnheer Janus, gewoon Janus, Janus!!,” brulde de man op de poepdoos. “Zo dat lucht op,” zuchtte hij even later toen Kees terug in het ruim vluchtte en het deurtje achter zich dicht trok.

Hier hoeft ik in ieder geval niet elke dag met een poepemmer te sjouwen om in de gracht leeg te gooien, zoals in Amsterdam, zei Kees opgelucht tegen zichzelf. Dit hier is zoals bij rijke mensen, die hun gemak boven het water van de gracht hebben. Hopelijk zijn twee poepdozen genoeg voor alle matrozen aan boord.

De sloep van *De Arend* had Jacob Roggeveen, de commandeur van de expeditie en Jan Koster, de kapitein, van het strand opgehaald. Er stond een stevige wind uit het zuiden, die golfjes met witte kruinen voor zich uit joeg. De toppen van de Texelse duinen schitterden in het zonlicht. Twee meeuwen vlogen vlak voor de sloep krijsend op uit het water. Trots keek Jacob naar de drie schepen, die rustig en vredig achter hun anker dreven. Het was een mooie zomerdag en het Oranje, Blanje, Bleu aan de vlaggenstok op de rijk bewerkte achtersteven stak vrolijk af tegen de strak blauwe lucht. De beeldhouwde steven werd bekroond door een grote goudkleurige lantaarn, die spiegelde in het licht. Trots priemden de drie masten hoog in de hemel. De wimpel van de WIC wapperde langgerekt aan de hoofdmast. Dit schip, dacht Jacob, zal de komende

dertig maanden mijn huis zijn en als God het wil, zal ik het aardse paradijs ontdekken. Zijn hart vulde zich met trots.

Al enkele dagen nadat Jacob zijn plan had voorgedragen, hadden de Heren Tien het akkoord gegeven en kwamen de voorbereidingen in een stroomversnelling. Dat moest ook, want Roggeveen had haast. Hij wilde begin Januari met de drie schepen bij Kaap Hoorn zijn om de doorvaart naar de Stille Zuidzee te zoeken. Volgens de beschrijvingen van de weinige schepen, die de tocht naar de Stille Zuidzee hadden gemaakt, was het weer zover in het zuiden bar slecht. Het was op die breedte altijd koud en zware stormen teisterden elk schip, dat zich in dat gebied waagde. Begin Januari was de minst slechte tijd, maar ook dan zou de vaart onvoorspelbaar en gevaarlijk zijn, wist Roggeveen uit de logboeken.

Soms, vooral in de nacht, als hij de slaap niet kon vatten, twijfelde Jacob aan zichzelf. Hij was weliswaar benoemd tot commandeur van deze expeditie, maar hij had eigenlijk alleen maar theoretische kennis van de zeevaart. Hij kon kaarten lezen en een positie bepalen, dat had hij van zijn vader geleerd. Hij had ook tientallen scheepsjournaals bestudeerd en daaruit veel kennis opgedaan, maar hij was geen zeeman. Met zijn twee en zestig jaar was hij op leeftijd. Toch geloofde hij, ondanks alle heimelijke twijfels, heilig in het welslagen van de expeditie. Hij moest en zou het Zuidland vinden. Hij had goede officieren uitgezocht en drie zeewaardige schepen onder zijn bevel. De vooruitzichten waren goed, waarom dan die twijfel?

De *Africaansche Galej* was met 92 voet het kleinste schip en had al heel wat reizen achter de rug. De beide fregatten waren groter en net van stapel gelopen. De *Thienhoven* mat 100 voet en *De Arend* was 120 voet lang. Toen ze achter het schip langs roeiden naar de touwladder,

zag Roggeveen de naam van het schip met sierlijke zwarte letters op de spiegel staan: *De Arend*. De naam was niet alleen een verwijzing naar de roofvogel, maar ook naar Arent Roggeveen. Eindelijk zou hij de droom van zijn vader gaan waarmaken.

De opperstuurman stond bij de touw ladder en verwelkomde de beide mannen aan boord. Hij toonde Roggeveen zijn hut en de grote kajuit. De kajuit zou zijn woonkamer zijn en ook de eetzaal voor hem en de officieren. In het midden stond een grote tafel met een achttal stoelen. In de hoek van het vertrek stond de leren stoel, die hij speciaal voor zich zelf had besteld. Aan de wanden waren kasten aangebracht voor zijn vele boeken. In de achterwand zaten twee vensters, waardoor zonlicht in brede stralen van dansend stof in de ruimte viel. Twee potige matrozen brachten zijn zeekist naar binnen en even later volgde de loodzware kist met boeken en kaarten. Het uitpakken en sorteren van de boeken en kaarten kon wachten tot na het vertrek, vond Jacob. Er mocht nu geen tijd verloren gaan.

“Hoe ver zijn we met de voorbereidingen?” vroeg hij aan de opperstuurman. “Iedereen is aan boord. We hebben 110 koppen bemanning en 23 soldaten. De voorraden zijn geladen en in overleg met de bottelier verstouwd in het ruim. Ik zal de voorraadslijst even halen.” Roggeveen wist, dat de voorraad aan eten en drinken van groot belang was voor het welslagen van de expeditie. Hij wilde niets aan het toeval overlaten. Hij was dan wel geen zeeman, maar als gepromoveerd jurist en notaris, was hij gewend nauwgezet te werk te gaan.

Samen met de opperstuurman en de inmiddels opgetrommelde bottelier daalde hij af in het ruim. Jacob liep de lange lijst door, 33900 pond hardbrood. 3 last

bonen, 213 zakken witte erwten, 1 zak mosterdzaad, 117 zakken gort, 53 vaten vlees, 38 vaten spek, 5400 pond stokvis. Er kwam geen einde aan de lijst, telkens wees de bottelier waar de goederen van de lijst waren opgeslagen en kon Jacob een kruisje op de lijst zetten. Hij zag, dat de equipage-commissie haar werk goed had gedaan. Alleen had hij liever gezien, dat er meer spek aan boord was geweest dan rundvlees. Spek bleef langer goed dan vlees, wist Roggeveen. Maar volgens de bottelier was het vlees vakkundig in het zout gezet en zou ook lang eetbaar blijven. “Zeg in ieder geval tegen de kok, dat hij eerst het vlees moet aanspreken en dan het spek,” beval Jacob. “Komt in orde, commandeur,” was het antwoord, “We hebben daar bij het verstouwen al rekening mee gehouden.” “Heel goed, heel goed,” zei Roggeveen, “zijn ook de vaten met drinkwater al aan boord? Zijn er geen lekkende vaten bij? En denk er aan, bottelier, eerst het bier schenken, dat wordt sneller slecht dan het water.” “Jawel, commandeur. Komt in orde.”

De opperstuurman bevestigde, dat ook de rest van de lading aan boord was en vakkundig verstouwd. “Hier achter in de hoek zijn nog hokken getimmerd, waar zes varkens in zitten,” voegde hij er aan toe. “Waar zijn de voorraden, die op de extra lijst van mij stonden?” informeerde Jacob. “Die goederen liggen daar,” wees de opperstuurman naar de hoek van het ruim. “We hebben ze apart gehouden.” “Goed, heel goed,” zei Jacob weer. Op de lijst stonden kruiwagens, spaden, zagen, bijlen en 37000 klinkers. Het was materiaal waarmee hij een nederzetting kon bouwen als hij een aards paradijs zou ontdekken. Jacob ging er van uit, dat alle virtualiën vers waren en vakkundig verpakt. Het zou fataal zijn, als dat niet zo was. Hij nam aan, dat de equipage commissie niet alleen de hoeveelheid, maar ook de kwaliteit